

ՌՈԶԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ

«ԱՐԳԵԼԱԿՄԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՈՒՄ» ԸՆԹԵՐՑԵԼԻՍ

Անահիտ ՀԱՎՈՐՅԱՆ

Շիրակի պետական համալսարան, Բան. գիտ. թեկնածու, դոցենտ

Գտնված բառերի ու պատկերավոր մտածողության անվերապահ տիրուհին է Ռոզա-Վարդը՝ հանրաճանաչ իր բացառիկ պատկերավոր խոսքով ու իմացության անընդգրկելի հորիզոններով: Աստվածային մի շնորհով նա բացառիկ է վերլուծական մտածողությամբ, իսկ գեղեցիկ ու պատկերավոր հայերենը հոսում է նրա շուրթերից, ինչպես իր պապերի երկիր Մշո սառնորակ աղբյուրների՝ սրտի պապակը հագեցնող հորդումը:

Մեր ձեռքին է նրա հերթական գիրքը՝ «Արգելակման ճառագայթումը»՝ բանաստեղծական արարմանը հանգույն գողտրիկ մի գրքույկ՝ անսովոր ձևավորմամբ վկայելով նկարչի ու ձևավորողի անուրանալի ճաշակի մասին: Մոտ երկուսուկես տասնամյակի պատմություն ունի նրա «բառ-աղջիկների» շքեղ երթը, որ չի դադարում զարմացնել ու հիացնել նրա պոեզիայի համակիրներին, այդուհանդերձ ամեն անգամ համոզվում եմ իմ՝ տարիներ առաջ արված բնորոշման իրավացիության մեջ. «Գյուտի, աշխարհատեսության ինքնօրինակություն, որ քեզ հանկարծ բարձրացնում է իր թներին ու տանում, տանում մի ուրիշ եզերք՝ բարձր ու անմատույց, ուր ապրում է իրեն հատուկ կարգ-օրենքներով՝ «քնքուշ, հախուռն, թախճահատ...»: Գիրք-ընտրանին մեկ այլ առավելություն էլ ունի. այն հնարավորություն է ընձեռում ընկալելու անցած ճանապարհների նշանները հենց իր «ընտրյալների» շնորհիվ՝ ուր է հասել Ռոզան, ինչպես է կայացել նրա հետագա ուղին, տարիների հեռվից ինչպես է գնահատում իր վաստակը: Նկատելի է նրա երթի անբաժան ուղեկցի՝ Շիրակի ժողովրդական բառուբանի հաճախացող ու անսպասելի ներխուժումները բանաստղ՝ արդարացնելով «խաղիկներ» հեղինակային բնորոշումը: Արդեն 20-րդ դարից գրականության մեջ հստակորեն առանձնացան 2 հակոտնյա շերտեր՝ զանգվածային գրականություն և էլիտար գրականություն, որոնք գնալով ավելի ու ավելի են հեռանում միմյանցից: Ռոզայի բանաստեղծությունն անվերապահ բարձրաթիչ է, երևակայության սլացքներին հլու, որոնց «զգեստավորում է»

բացառիկ դիպուկ ու անսովոր մետաֆորներով: Մի խոսքով՝ բանաստեղծությունը դառնում է հեղինակի հոգու հերթական հայտնությունը, նրա հարուստ հոգեաշխարհի, տրտմության ու ազնիվ թախիծի ազնվագարմ պտուղը՝ «ճոճանակված երգը՝ մաքուր երեխա»...

Պրովանսի տրուբադուրների մեջ կային նաև կանայք, որոնք հյուսում էին իրենց «զվարթ գիտությունը»՝ իբրև ելք, ինքնասպառում, իբրև քչերին հասանելի երջանկություն: Ահա Ռոզային ընթերցելիս շարունակ մեզ ուղեկցում է դարեր առաջ կանացի հավերժական բանաստեղծության շունչը: Նույնն են ու հավիտենական կանացի հոգու՝ հարազատ մի այլ հոգու տենչանքը, սուրբ կարոտների ապարդյուն որոնումը և, ինչու չէ, անգոր ինքնահեզնանքը, այլասացության վարպետությունը: Այդ ինքնեկ ու անձիգ մետաֆորները՝ ծանոթ-անծանոթներ, այնքան բնական են հնչում, որ հաճախ չեն թողնում նորաբանության տպավորություն, իսկ հենց այստեղ են մեզ սպասում անակնկալներ՝ գրաբարյան հարուստ բառամթերք, կողքին՝ նոր անակնկալ բանաստեղծական կազմություններ, որոնք հեզությանը ենթարկվում են իրենց ԲԱՌՈՒԼՈՒՆ... Ահա սպասումների տարափը՝ «իմ ծնեբեկ սպասումները՝ մորեմերկ, մորեխելառ», վարդասիրտ, լռահատ, բիձոտ օր, բարձրակեր լուսին... Այս տողերն էլ դառնում են անանձնուհու հոգու տիեզերքը բացահայտող հայտնություններ: Ծայրից ծայր երևակայության թռիչքներ են «Խատուտիկը», «Լուտանքագորով», «Վաղուց», «Մայրազինում», «Ծափահարի՛ր մինչև մահ...» և այլ գործեր:

*Իմ ազատ սենյակ հալով/իմ տորիչեյան պարապ հալով/
դռնբացեքիս ծիսական մուտք եմ երագել/դեպի իմ հատակ-սիրտը/
դեպի իմ պատ-կարծրությունը/դեպի իմ առաստաղ-երկինքը...*

(«Ես ազատ սենյակ եմ»):

Դժվար է ընտրություն կատարելը: Իր տեղերական մենակությունն արտահայտելու համար, որ, ի դեպ, մարդ էակի մենակությունն է մեր մարդաշատ դարում, Ռոզան դիմում է բազմապիսի մետաֆորների՝ կարողանալով չկրկնել ինքն իրեն: Հայտնվում են հեթանոսական տեսլապատկերներ՝ խորհրդանշելով բարձրագույն վայելքի հախուռն լիությունը, կյանքի ամբողջականությունը: Նա փորձում է պարզել իր տեղն ու խորհուրդը տիեզերքում, սակայն հայտնվում է աներբ ու անուր տեսլապատկերներում (միջնադարյան ձեռագրերում այսպես են նշել անսահման տիեզերքում արարչի ամենուրեքությունը): Շարունակվում են բանաստեղծական ծավալումներն ու խորացումները՝ մինչև «երանելի խորք», երբ ոչ թե աշխարհն է փոխվում, այլ խորանում է օտարվածության անսփոփ զգացումը. *Երբ ամեն ինչ միևնույնն է/ես քրքջում եմ./սա իմ վերելքն է:*

Գիտության հսկայաքայլ առաջընթացն ուղեկցվում է մարդու և մարդկայինի հսկայաքայլ կորստով: Այսպիսի խորացումներով է ծավալվում գրքի ընդհանուր տրամադրությունը («Երկվություն»): *Կյա՛նքս փոխեմ/ թե՛՞ կոշիկներս,/ երբ հնարավորությունս միայն /կոշկաքուղ փոխողի է...*

Դարձադարձիկ ու հարափոփոխ երևակայությամբ բանաստեղծուհին օգտվում է ոճական տարբեր հնարքներից. դա մերթ «երգրնակ» խոսքային միջավայրն է («Ինչ նորություն ինձմե», «Հեքիաթ-հեքիաթ տատս»), մերթ իր սիրելի գրողի «Տաղարանի» ոճա-

վորումը՝ գրողի, արվեստագետի և հասարակության անխուսափելի օտարումով («Երկինք չափելու սիրտ չունեմ»), մերթ էլ անփույթ-ժողովրդական բառ ու բանի ոճավորումով, երբ խոսք է ասում հարազատ քաղաքի մասին («Օո՛՛ քաղաք», «Երկան արև Վազոյին»):

Սա մի քաղաք է/որին ի վերուստ տրված է անմեկնելին,/ մի քաղաք,/ որ հսկում է զարմանալիին./ ինքն իրեն թափ է տվել և տեսել,/որ կենդանի է./ այլևս մոխրի մեջ նստած չէ՛/թնապարը չբացած/կարմիր թիթեռների ներսպարով,/ երկնքից թափվող արցունքե մարգարիտներով:

Մի սիրուն ու չարաճճի ինքնահեզնանք է «Կարմրիկ կաթեց»-ը: Սա այն եզակի դեպքերից է, երբ հեղինակը ոչ միայն տիրապետում է, իր խոսքով ասած, բառի այլուրեքությանը, այլև քանակը կերտում է որակի՝ նրա մեջ խորասուզվելով ծայրից ծայր՝ գրեթե սպառելով նրա բառային հնարավորությունների սահմանը...Սովորական, մեռած, հնարավորություններն սպառած բառը հանկարծ ստանում է նոր լիցքեր ու հառնում մի նոր կյանքի ու իմաստի համար.

...Փակ ու/ մարած ցանկությունների զարդատուփը երբ/ բացում ես օրեր անց, դեմքդ ի վեր շփացնում է չապրածիդ մազցող ցավը...

Ահա և քնարական օրագրի 7-րդ օրվա եզրահանգումը. «Շաղ տված հույունքների մեջ երազեցինք երազվել, մեր աղջկաբոյր հույսի հետ չափեցինք, սիրաչափեցինք, անչափեցինք ու քամվեցինք անուրջների մեջ»:

Ռոզա Հովհաննիսյան բանաստեղծին ուզում ես իսկապես ճանաչել՝ կարդա՛ «Բառ-աղջիկը»՝ նրա ինքնության գտնված խորհրդանշանը, որ չեմ համարձակվում իվել իր միջավայրից...

Բարին ընդ քեզ, Ռոզա՛, երկար-երկար անցնելիք ճանապարհներ...Ինչ էլ ասես, երջանիկ ես, քանի որ մանրահատվող ու օրավոր փլուզվող աշխարհում տեր ու տնօրենն ես քո փղոսկրե աշտարակի...